GENÇLERLE SİVİL ANAYASA BULUŞMASI

SONUÇ RAPORU

25 Mayıs 2024

Demokrasi ve Özgürlükler Adası

T.C. GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI

GENÇLİK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İÇİNDEKİLER

Önsöz 03

1. Bölüm: Sivil Anayasa Üzerine Uzman Görüşleri 05

Açılış: Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması Açılış Konuşması 06
(Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanı Sayın Dr. Osman Aşkın Bak)

Tekli Sunumlar 08

Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nın Hikayesi: Bu Adada Ne Oldu? 09

Türkiye'de Darbeler ve Anayasalar Tarihi 10

İkili Sunumlar 11

Yeni Nesil, Yeni Anayasa: Sivil Anayasa Sürecinde Gençlik Katılımı .....

Panel Sunumları 14

Türkiye'nin Yeni ve Sivil Bir Anayasa Arayışı 15

Kapanış: Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması Kapanış Konuşması 19

2. Bölüm: Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı 21

Çalıştayın Kapsamı ve Yöntemi 22

Çalıştayın Temel Müzakere Soruları, Cevaplar ve Değerlendirmeler 24

1.Yeni Anayasaya Neden İhtiyaç Var? 24

2.Yeni Anayasa Hangi Yöntemle Yapılmalı? 28

3.Yeni Anayasa Nasıl Olmalı? 29

Değerlendirme 32

Sonuç 34

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
GENÇLİK VE SPOR
BAKANLIĞI
GENÇLERLE
SİVİL
ANAYASA
BULUŞMASI
GENÇLERLE
SİVİL
ANAYASA
BULUŞMASI

*Bu rapor, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, 25 Mayıs 2024 tarihinde Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda **Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması** etkinliği ve **Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı** kapsamında hazırlanmıştır. Raporun ilk bölümünde Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması'nda gerçekleşen konuşmaların sunuşlarına yer verilmiştir. Raporun ikinci kısmında ise Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması etkinliğinin akabinde gerçekleşen **Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı** raporu bulunmaktadır. Raporda çalıştayın kapsamı ve yöntemi, çalışma gruplarınca ele alınan müzakere soruları, cevaplar ve değerlendirilmesi ile sonuç bölümü yer almaktadır.*

Sunuş

Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 25 Mayıs 2024 tarihinde, 27 Mayıs Darbesi'nin 64. yıl dönümüne günler kala, Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda gerçekleştirilen "Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması", Türkiye'nin yeni yüzyılında gençlerin sivil anayasa sürecinde rol ve katılımlarını artırmak amacıyla düzenlendi.

Bu buluşma, 18-29 yaş aralığındaki başvuru sahipleri arasından anayasa çalışmalarına yönelik ilgi, birikim ve motivasyonlarına göre Türkiye'nin farklı şehirlerinden seçilen 300 genç ile gerçekleştirildi. Etkinlik, uzman isimlerin katılımıyla panel, tekli konuşmalar ve gençlerin öznesi olduğu yuvarlak masa çalıştayları ile zenginleştirildi. Program boyunca Türkiye'de darbeler tarihine şahitlik etmiş isimlerden alınan "Tanıklıklar" isimli mini röportaj serisi de genç katılımcılarla buluşturuldu. Bu röportajlar, Mehmet Ali Sarı (Akademisyen/Yazar), Av. Fatma Benli (25. ve 26. Dönem Milletvekili) ve Prof. Dr. Necdet Ünüvar (Ankara Üniversitesi Rektörü) tarafından sunulan tüm darbelere dair kişisel şahitliklerini içermekteydi.

Alanında uzman akademisyenlerin koordinasyonunda gerçekleştirilen çalıştayda, katılımcı gençlere kendileri için hazırlanan nitelikli sorular yöneltilerek her yönüyle "Sivil Anayasa" konuşmaları sağlandı. Etkinliğin son bölümünde gençler, Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nın tarihi dokusunu keşfetmek üzere Demokrasi ve Özgürlükler Müzesi ile Adnan Menderes Müzesi rehberli turlarına katıldı ve çeşitli interaktif deneyimlerle buluşturuldu.

Bu rapor, Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması kapsamında düzenlenen konferans konuşmalarının yanısıra, gençlerin çalıştayda aktarmış oldukları görüşlerini, beklentilerini ve önerilerini kapsamlı bir şekilde sunmaktadır. Gençlerin görüşleriyle şekillenen "Gençlerin Gözünden Sivil Anayasa Raporu", gençlerin sivil anayasa sürecine aktif katılımının önemini vurgulamak ve kamuoyuna aktarmak üzere paylaşılmaktadır.

Katkıda bulunan tüm gençlere, konuşmacılara, ve organizasyon ekibine teşekkür ederiz. Ayrıca, programın sunucumuz Kübra Akkoç ve panel moderatörümüz Başak Şengül'e de özel teşekkürlerimizi sunarız. Bu raporun Türkiye'nin demokratik geleceğine ışık tutmasını temenni ederiz.

1. Bölüm

SİVİL ANAYASA ÜZERİNE UZMAN GÖRÜŞLERİ

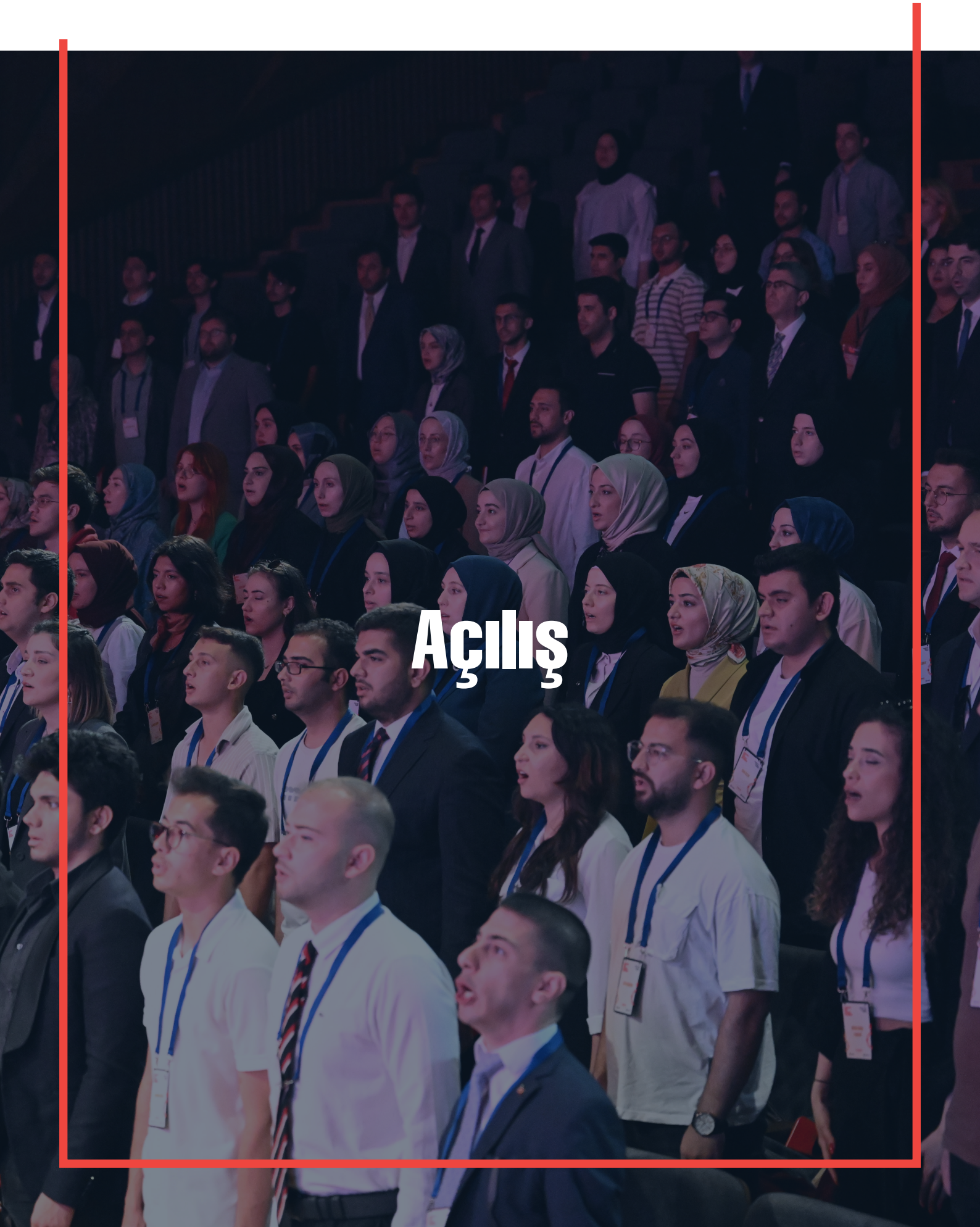

Açılış

Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması Açılış Konuşması

***Dr. Osman Aşkın Bak**, Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanı*

Açılış konuşmasında Gençlik ve Spor Bakanı Sayın Dr. Osman Aşkın Bak, Cumhuriyetimizin ikinci yüzyılına girdiğimiz bu günlerde siyasetin ve toplumun gündeminde sivil anayasanın olduğunu hatırlatarak, Gençlik ve Spor Bakanlığı olarak sivil anayasa yapım sürecine gençlerin aktif katılımını sağlamak için Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması'nı düzenlediklerini söylemiştir. Sayın Bakan gençlerin, milli iradenin ve temsili demokrasinin önemini kavramaları amacı ile buluşmanın Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yüzyılını gençlerin şekillendireceğini vurgulayan Sayın Bakan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Anayasa Komisyonunda ve sivil toplum kuruluşlarında gündeme gelecek yeni ve sivil bir anayasa arayışına, gençlerin fikirleriyle zenginlik katacağına canı gönülden inandığını belirtmiştir.

Sayın Bakan, milletin serbest iradesiyle seçtiği temsilcilerinin haksız ve hukuksuz yargılandığı, sivil siyasetin asker ve yargı eliyle vesayet altına alınmaya çalışıldığı karanlık günlerin canlı şahidi olan Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda, Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması'nın düzenlenmesinin öneminin altını çizmiştir. Gençlerin araştırmasını, kendilerini yetiştirmesini ve çoğulcu demokrasinin temel unsuru olan sivil toplum kuruluşlarında yer almalarını temenni ettiğini belirten Sayın Bakan, "Güçlü gençlik, güçlü Türkiye" diyerek "Her şey bu ülkenin geleceği için" sözleriyle açılış konuşmasını tamamlamıştır.

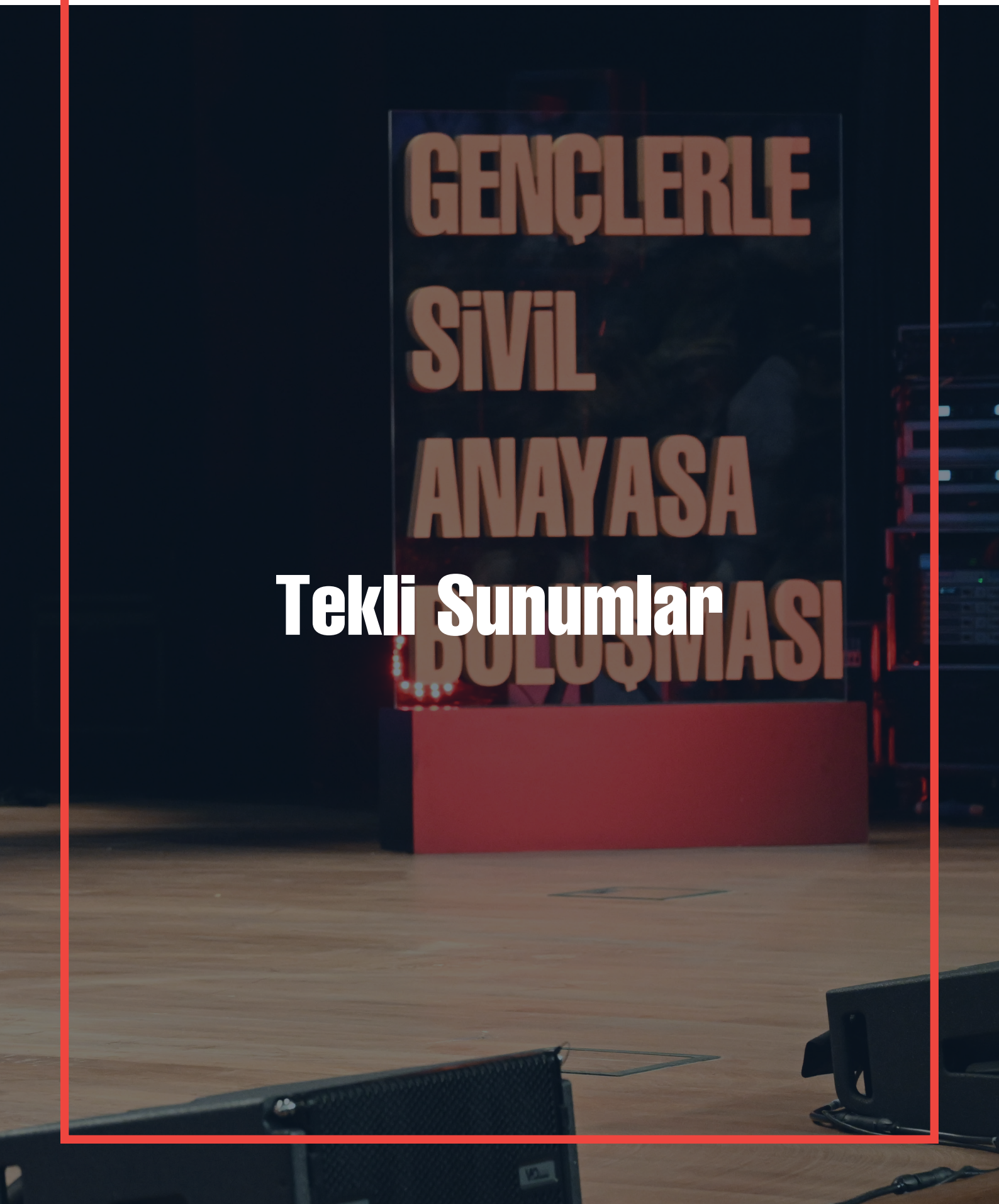

Tekli Sunumlar

Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nın Hikayesi: Bu Adada Ne Oldu?

Özay Şendir, *Milliyet Genel Yayın Yönetmeni/ Demokrasi ve Özgürlükler Müzesi Küratörü*

Bugünkü ismi ile Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nın Türkiye siyasi tarihindeki yerini tarihsel akışı içinde anlatan Milliyet Genel Yayın Yönetmeni Özay Şendir, sözlerine adanın 1951 yılında yeniden nasıl canlandırıldığını anlatarak başlamıştır. 27 Mayıs 1960 darbesi ile Demokrat Partililerin yaşadıkları işkencelerin, psikolojik baskıların, gördükleri insanlık dışı muamelelerin merkezi olan bu adada, Darbe Mahkemesi'nde gerçekleşen hukuksuz yargılamalardan bahseden Şendir, gerçek adaletin önemine dikkat çekmiştir. Bunun yanında, yaşanılan acılar ve travmalar ile yüzleşilmesi ve bu travmaların tekrarlanmaması için tarihi iyi bilmenin önemini vurgulamıştır. Şendir, Adnan Menderes'in "kimseye dargın değilim" sözlerini hatırlattıktan sonra, gençlerin daha iyi bir Türkiye için çok çalışmalarının önemini vurgulayarak konuşmasını bitirmiştir.

Türkiye'de Darbeler ve Anayasalar Tarihi

Prof. Dr. Tufan Gündüz, *Tarihçi / Yazar*

Tarihçi yazar Prof. Dr. Tufan Gündüz konuşmasında, Türkiye'nin yaşadığı darbelerin genel çerçevesini ve arka planını anlatmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni Dünya düzeninin Türkiye'ye ve Türkiye'nin sosyolojisine etkilerini, uluslararası ilişkilerin yeniden nasıl şekillendiğini ve soğuk savaş yıllarındaki kutuplaşmanın Türkiye'ye yansımalarını, gerçekleşen darbeler ve politik tartışmalarla birlikte değerlendirmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin Amerika'dan bağımsız ele alınamayacağını ifade eden Prof. Dr. Gündüz, 1980'li yılları da aynı perspektiften okumanın gerekliliğini belirtmiştir. Gençlerin tarihi doğru okumasının darbeleri anlamalarının yolu olduğunu vurgulayan Prof. Dr. Gündüz konuşmasına, ne yaşanırsa yaşansın vatan ve millet sevgisinin gençlerin kalplerinde olması gerektiğinin altını çizerek son vermiştir.

İkili Sunumlar

Yeni Nesil, Yeni Anayasa: Sivil Anayasa Sürecinde Gençlik Katılımı

Dr. Enes Eminoğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakan Yardımcısı*

Gençlik ve Spor Bakan Yardımcısı Dr. Enes Eminoğlu sözlerine, gençliğin katkılarıyla ortaya çıkacak bir yeni sivil anayasanın önemini vurgulayarak başlamıştır. Dr. Eminoğlu, darbe ürünü 1982 Anayasası'ndaki vesayetçi ruhun izlerinin 42 yıldır anayasa değişiklikleri ile silme gayretinin yeterli olmadığını, yeni bütüncül bir anayasanın gerekliliğini ifade etmiştir. Bugün başta gençler olmak üzere toplumun tüm kesimlerini kucaklayacak demokratik ve milli bir sivil anayasa oluşturma sürecinin başladığını görmekten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Son olarak, Türkiye'nin gelecek yüzyılını şekillendirecek yeni sivil anayasa sürecine gençlerin kendi fikirleri ile aktif katılımının bu sürece zenginlik katacağını ve yeni anayasa hedefine ulaşılmasını kolaylaştıracağını vurgulamıştır.

Av. Doç. Dr. Safa Koçoğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakan Yardımcısı*

Gençlik ve Spor Bakan Yardımcısı Av. Doç. Dr. Safa Koçoğlu, Yassı Ada'nın isminin Demokrasi ve Özgürlükler Adası olarak değiştirilmesinin, 27 Mayıs 1960 darbesinin izlerinin silinmesi ve Türkiye'nin demokratikleşmesi bakımından en kıymetli adımlardan biri olduğunu belirterek konuşmasına başlamıştır. Av. Doç. Dr. Koçoğlu, darbecilerin 1924 Anayasası'nı askıya alarak Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan "Yasama dokunulmazlığı" güvencesini hiçe saydıklarını ve tabi hakim ilkesine aykırı olarak kurdukları olağanüstü mahkemede masumiyet karinesi ve adil yargılanma gibi hukukun temel ilkelerini çiğneyerek Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ı idam ettiklerini hatırlatmıştır. Bu olayın üzerinden 64 yıl geçmesine rağmen yaşananların unutulmamış olmasının ve bugün Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması'nın bu acı günlerin yaşanıldığı yerde düzenlenmesinin demokraside çok yol kat edildiğinin kanıtı olarak nitelendiren Av. Doç. Dr. Koçoğlu, demokratik sivil iradeyle yapılacak bir anayasanın bu açıdan önemini vurgulamıştır. Yeni anayasanın çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde; yapay zeka, iklim değişikliği, çevrenin korunması, e-ticaret gibi yeni konuların tartışılmasına zemin oluşturması için gençlerin aktif katılımının önemine değinerek konuşmasını sonlandırmıştır.

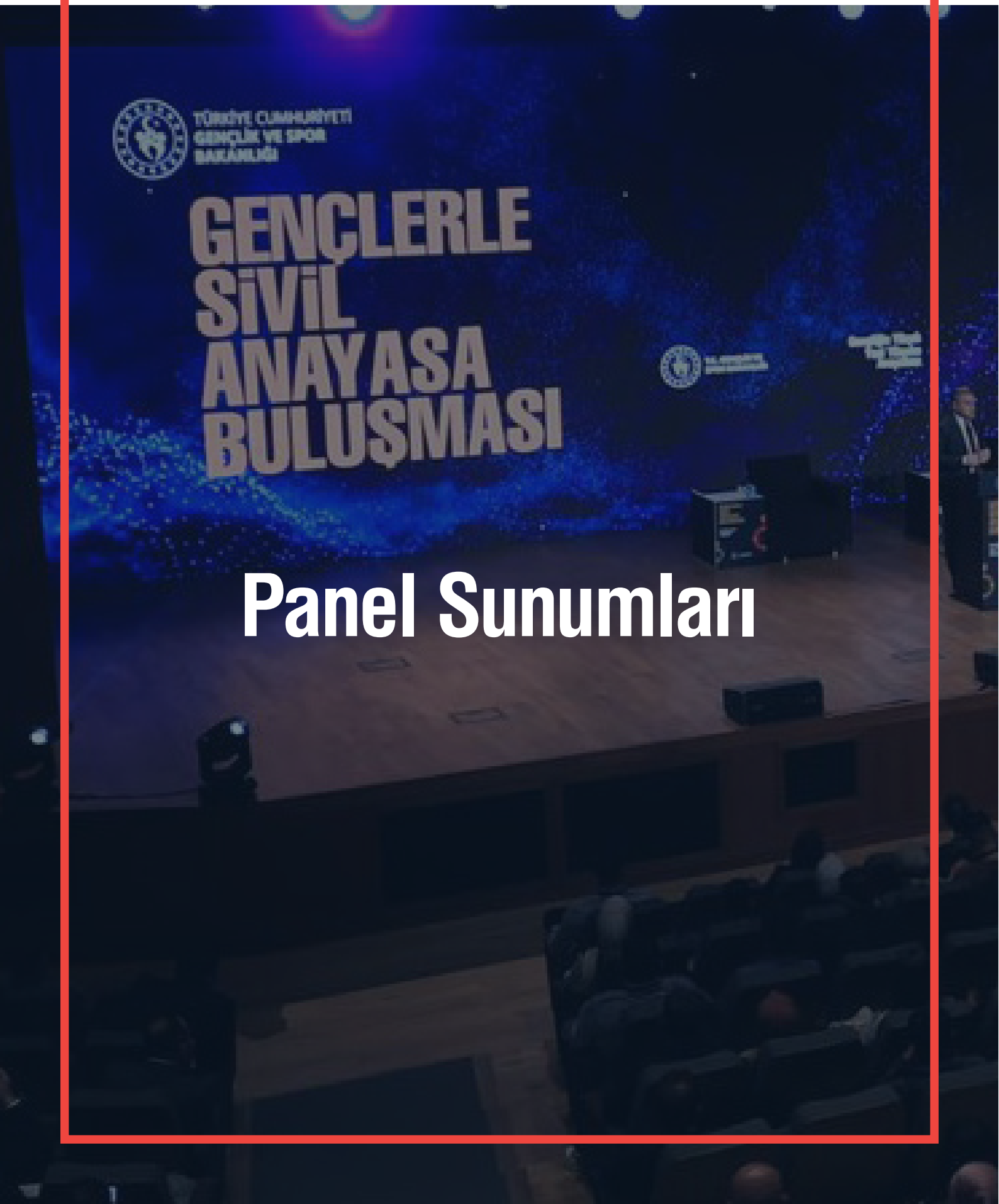

Panel Sunumları

Türkiye'nin Yeni ve Sivil Bir Anayasa Arayışı

Prof. Dr. Ergin Ergül, *Ankara Medipol Üniversitesi, Dekan*

Konuşmasının başında gençlerin Sivil Anayasa Buluşması'na katılımının, gençlerimizin milletimize ve ülkemize olan sorumluluk ve farkındalık bilinçlerinin yüksek olduğunun bir işareti olarak niteleyen Prof. Dr. Ergin Ergül, gençlerin sivil anayasa yapım sürecinde verecekleri katkının önemine dikkat çekmiştir. Yeni ve sivil bir anayasanın gerekliliğini ifade ederek, yapay zeka çağında olan küresel dünyada hukukun çağa ayak uydurabilmesinin sadece teknolojik değişimler alanı ile kısıtlanmaması ve iklim değişikliğinin de göz önünde bulundurulmasının uygun olacağını ifade etmiştir. Gençlerin sivil anayasa sürecine katılımının, yeni anayasanın benimsenmesindeki en önemli etken olduğuna değinmiş ve bu sayede anayasanın sürdürülebilirliğinin garanti altına alınabileceğini savunmuştur. Sivil anayasanın demokratik anayasa olarak anlamlandıran Prof. Dr. Ergül, "Her devlet anayasa ile doğar, anayasa ile yaşar" diyerek darbenin etkilerinden arındırılmış sivil anayasanın demokratik bir Türkiye için elzem olduğuna değinmiştir. Tarihten de örnekler veren Prof. Dr. Ergül, Türkiye'nin Selçuklu Türkiyesi olarak 1075 yılında kurulduğunu, Şerif Mardin'e atıfla, yönetilen ve yönetici arasındaki zımni antlaşmanın Osmanlı Devleti'ni doğurduğunu ve bu anayasaların onları güçlü devletler kıldığını belirterek Türkiye Cumhuriyeti'nin de yeni sivil anayasasının (geçmiş devletlerde olduğu gibi) temeline saygıyı, insana değeri, çeşitliliği ve hoşgörüyü alarak güçleneceğine inancını belirtmiştir. Modern dünyanın gereksinimlerini yeni sivil anayasaya uyarlarken medeni mirasımızı göz ardı etmememiz gerektiğine vurgu yaparak konuşmasını sonlandırmıştır.

Prof. Dr. Abdurrahman Eren, *İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi*

Dünyada anayasacılık hareketlerinin ulus devlet anlayışının doğması ile 19. yüzyılda başladığını belirten Prof. Dr. Abdurrahman Eren, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu gelişmelerin dışında kalmadığını Tanzimat reformları ile maddi anayasacılığı başlatırken ilk yazılı anayasasını 1876 Kanun-i Esasi ile hayata geçirildiğini, ancak imparatorluğun dağılmasının önüne geçilemediğini ifade etmiştir. Kurtuluş Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin misak-ı milli sınırları içinde milli devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüştüğünü, Cumhuriyet döneminde 1921, 1924, 1961 ve 1982 olmak üzere dört yeni anayasa yapıldığını belirtmiştir. Türkiye'nin köklü anayasacılık tecrübesine rağmen bu anayasaların hepsinin savaş veya darbeler gibi olağanüstü koşullar altında kurucu meclisler eliyle ve anayasa dışı yetki kullanılarak yapıldığını vurgulayan Prof. Dr. Eren, anayasacılık adına tarihimizde eksik olanın olağan süreçte Türk milletinin ortak iradesine dayalı, genel seçimle oluşan TBMM tarafından kabul edilen ve halkoyuyla onaylanan demokratik sivil bir anayasa yapımı olduğunu vurgulamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci yüzyılının başında uzlaşma, katılım ve şeffaflık ilkelerine dayalı yeni bir anayasanın yapımının başarılmasının, Türkiye Yüzyılı vizyonunu güçlendireceğini, uluslararası alanda Türkiye demokrasisine ve istikrarına olan güveni artıracağını ve bunun ekonomiye de olumlu etkilerinin olacağını belirtmiştir. 1982 Anayasası'nın yapılmasından bu yana 42 yıl geçtiğini, Dünya'da 40 yıl geçtiği halde anayasa yapmayan 65 ülke bulunduğunu, 19. yüzyıldan günümüze sadece 8 ülke anayasası kaldığını ve 21. yüzyılda 50 ülkenin yeni anayasa yaptığını belirten Prof. Dr. Eren, yapılan kısmi anayasa değişiklikleri ile bütünlüğü, sistematiği ve dili bozulan 1982 Anayasası'nın yenilenmesinin zamanının geldiğini ifade etmiştir. Prof. Dr. Eren, Türkiye'nin ikinci yüzyılının başında milli mutabakata dayalı, olağan süreçler içinde yeni bir anayasa yapılması ve halkoylaması ile kabul gününün milli bayram olarak kutlanması temennisi ile sözlerine son vermiştir.

Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu, *Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi*

Türk siyasi tarihindeki anayasa ve darbe bağıntısına değinerek konuşmasına başlayan Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu, 1961 Anayasası'nın 27 Mayıs Darbesi'nden sonra, 1982 Anayasası'nın ise 12 Eylül'den sonra yürürlüğe konulduğunu belirtmiştir. Günümüz koşullarında, darbe ruhunu üzerinde taşıyan bir anayasanın Türkiye Cumhuriyeti'ni yansıtmadığını belirterek sivil anayasanın oluşturulmaması durumunda gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara değinmiştir. 1982 Anayasası'nın güncel koşullara uyum sağlayabilmesi için maddelerinin sıklıkla yenilmesi ve mülga edilmesinden ötürü hukuksal etkinliğini yitirdiği tespitinde bulunmuştur. Ek olarak, darbelerin engellenmesinin ancak temeli sağlam bir anayasa ile mümkün olabileceğini belirtmiş ve yeni sivil anayasada devletin yönetim şekli olan Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin vurgulanmasının hukuksal elzemine vurgu yapmıştır. Prof. Dr. Fendoğlu son olarak, Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması'nın, uzun süredir gerekliliği duyulan sivil anayasanın oluşturulacağı konusunda umudunu arttırdığını ifade etmiştir.

Kapanış

Dr. Enes Efendioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürü*

Kapanış konuşmasını gerçekleştiren Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürü Dr. Enes Efendioğlu, ülkemizin gündeminde sivil anayasanın bulunduğunu belirterek, Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı'nın gerçekleştirilmesindeki amacın sivil anayasa yapım sürecinde gençlerin fikirlerini almak olduğunu vurgulamıştır. Dr. Efendioğlu, Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı'nın Türkiye'nin farklı illerinde de gençlik buluşmaları serisi olarak gerçekleştirmeyi hedeflediklerini açıklamıştır. Sivil anayasa sürecinde gençlerin daha aktif yer almasını temenni ettiğini söyleyen Dr. Efendioğlu, gençlerin fikirlerinin kıymetini bir kez daha vurgulamış ve sivil anayasanın oluşturulmasında gençlere büyük sorumluluklar düştüğünü dile getirmiştir. Gençlere "Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması"na katıldıkları ve Sivil Anayasa Çalıştayı'na verdikleri katkı için teşekkür ederek, kapanış konuşmasını sonlandırmıştır.

2. Bölüm

SİVİL ANAYASA GENÇLİK ÇALIŞTAYI

Çalıştayın Kapsamı ve Yöntemi

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 25 Mayıs 2024 tarihinde, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin 64. yıl dönümü münasebetiyle Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda, Türkiye'nin yeni yüzyılında gençlerin sivil anayasa yapım sürecinde rol ve katılımlarını artırmak, sivil anayasa hakkında görüşlerini almak ve beklentilerini görmek amacıyla "Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması" adında bir çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Gençlerle Sivil Anayasa Buluşması kapsamında, Türkiye'nin farklı şehirleri ve üniversitelerinden gelen, 18- 29 yaş aralığındaki 300 katılımcı ve uzman isimler ile bir panel, tekli ve ikili sunumlar ve gençlerin öznesi olduğu yuvarlak masa çalıştayı düzenlenmiştir.

Gençlerin yeni ve sivil anayasa yapım sürecinde rol ve katılımlarını artırmak, görüşlerini almak ve beklentilerini görmek amacıyla gerçekleştirilmiş çalıştayda katılımcılara, uzman akademisyenler tarafından, anayasa hukukunun temel konuları ve anayasa yapım süreçleri hakkında eğitimler verilmiştir.

Çalıştayda yuvarlak masa grup çalışma yöntemi izlenmiştir. Temel eğitimlerini tamamlayan gençler, eğitim veren uzmanların koordinasyonunda gerçekleştirilen yuvarlak masa toplantılarında anayasa yapımına ve anayasadan beklentilerine ilişkin kendileri için hazırlanan temel soruları müzakere etmişlerdir. Her çalışma masasında bir moderatörün başkanlığında gençler, "Yeni anayasaya neden ihtiyaç var?", "Yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı?", "Nasıl bir anayasa olmalı?" temel başlıkları altında sivil anayasanın farklı yönlerini müzakere etmişlerdir. Yapılan müzakerelerden elde edilen bulgulardan hareketle gençlerin yeni ve sivil bir anayasa hakkında görüş ve değerlendirmelerine yer veren bu bölüm hazırlanmıştır.

MUSTAFA BEYDİLLİ
T.C. GENÇLİK VE
SPOR BAKANLIĞI

Çalıştayın Temel Müzakere Soruları, Cevaplar ve Değerlendirmeler

Günümüzde karşılaştırmalı anayasa yapım örnekleri ve kendi tarihi tecrübelerimiz ışığında anayasa yapım sürecinin beş aşamadan oluştuğu söylenebilir. Sırasıyla; toplumsal taleplerin toplanması ve önerilerin oluşturulması, partiler arası uzlaşma komisyonu kurulması ve ortak bir metin hazırlanması, taslak metnin yasama organında müzakeresi ve kabul edilmesi ve son olarak kabul edilen anayasa kanununun halkoylaması ile onaylanıp anayasanın yürürlüğe girmesidir.

Anayasa yapım sürecinin ilk aşaması olan toplumsal taleplerin alınması ve önerilerin oluşturulmasında başlıca üç konuda toplumun farklı kesimlerinin görüşüne başvurulmaktadır. Toplumun müzakere etmesi ve görüş oluşturması istenen konular; "Yeni anayasaya neden ihtiyaç var?", "Yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı?" ve "Nasıl bir anayasa olmalı?" soruları etrafında ele alınmaktadır. Toplumun en dinamik kesimini oluşturan gençlere Sivil Anayasa Çalıştayı'nda bu üç temel soru sorulmuş, bu sorular etrafında ele alınan alt sorular ile katılımcı gençlerin anayasal bilinç ve farkındalık düzeyi, hak ve özgürlükler algısı, hukuk ve adalet, katılımcı demokrasi ve vatandaşlık bilinci ile yeni anayasadan beklentilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

1. Yeni Anayasaya Neden İhtiyaç Var?

"Türkiye'de yeni anayasaya neden ihtiyaç var?" temel sorunu başlığı altında gençlere sizce "Yeni anayasa hangi ihtiyaçtan doğmakta? Mevcut Anayasa neden tartışılmakta? Mevcut Anayasa toplumsal sözleşme niteliği taşımakta mı?" soruları yöneltilmiştir.

Yeni anayasa hangi ihtiyaçtan doğmakta?

Gençlere ilk olarak "Yeni Anayasa hangi ihtiyaçtan doğmakta?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile gençlerin yeni anayasanın hangi ihtiyaçtan doğduğu yönünde düşünceleri alınmak istenmiştir. Bu soru ile ölçülmek istenen temel unsurlar; mevcut anayasanın gençlerin beklentilerini karşılayıp karşılamadığı, Türkiye'de yeni bir anayasaya acil ihtiyaç duyulup duyulmadığı ve şayet ihtiyaç duyuluyorsa bu ihtiyacın nedenleri, dünyada yaşanan büyük dönüşümler ve yenilikçi yaklaşımlar ışığında anayasal düzenlemelerin rolü olarak sıralanabilir.

"Türkiye'nin yeni bir anayasaya ihtiyacı var mı?" temel sorusuna katılımcı gençlerin neredeyse tamamı yeni bir anayasaya ihtiyaç olduğu cevabını vermişlerdir. Temel soru ile bağlantılı olarak yeni anayasa sizce hangi ihtiyaçlara dayanmakta sorusuna gençler gerekçe olarak; anayasanın darbelerle anılmasının gençleri olumsuz etkilediğini, halkın serbest katılımı ile sivil bir anayasanın yapılması gerektiğini, devlet ile halk arasındaki ilişkide halkın öncelenmesi ve vesayetçi odaklar tarafından dayatmalarla hazırlanan anayasanın dilinin değişmesi gerektiğini, mevcut anayasanın küreselleşen dünyanın gerekliliklerine uyumlu olmadığını, teknolojik ilerleme, dijitalleşme ve yeni yaklaşımlar söz konusu olduğunda çağa ayak uyduramadığını, pandemi gibi yeni olağanüstü hallere yönelik durumlar karşısında yetersiz kaldığını, yeni hükümet sistemi bakımından anayasanın bütüncül olarak gözden geçirilmesi gerektiğini, temel haklar alanında güncel gelişmeleri kapsayacak yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu dile getirmişlerdir.

Yeni bir anayasada mevcut Anayasa'da yer alan değişmez maddelerin ve başlangıçta yer alan temel değerlerin değişip değişmemesi konusunda gençler, Türkiye'nin milli değerleri ile devletin yapısına dair temel ilkelerin değişmesinin tartışma konusu edilemeyeceğini ifade etmişlerdir. Anayasa'nın diğer maddelerinin Türkiye Cumhuriyeti ve vatandaşlarının bekası için revize edilmeye açık olduğunu belirten katılımcılar, özellikle anayasa maddelerinin sade ve anlaşılabilir bir dille kaleme alınması ve anayasanın sistematiğinin sadeleştirilmesi gerekliliğini dile getirmişlerdir.

Anayasa neden tartışmaların odağında?

"Türkiye'de neden yeni anayasaya ihtiyaç var" temel sorusu ile bağlantılı olarak gençlere "Türkiye siyasi hayatında sizce Anayasa neden hep tartışmaların odağında olmuştur?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru, Türkiye'de anayasanın neden sürekli olarak siyasi tartışmaların merkezinde yer aldığı yönünde, gençlerin görüşlerini anlamak amacıyla sorulmuştur.

Gençlerin, Türkiye'de yeni anayasa tartışmalarının nereden ve hangi ihtiyaçlardan doğduğu yönündeki görüşleri, anayasanın toplumsal yapı ve siyaset üzerindeki etkileri hakkında ne düşündükleri, anayasa yapımında toplumsal uzlaşmanın gerekliliği, gençlerin bu konudaki rolü, sürecin şeffaf ve demokratik bir ortamda yapılması hakkındaki bakış açıları, ölçülmek istenmiştir.

"Türkiye siyasi hayatında sizce Anayasa neden hep tartışmaların odağında olmuştur?" sorusuna katılımcılar; anayasanın darbe anayasası olması ve toplum tarafından özümsenmemiş olması, kuvvetler arasındaki denge ve denetimi tam olarak sağlamamış olması, devlet ve halk arasında köprü rolünü yerine getirememesi, özgürlüklerden çok güvenlik ve yasaklar merkezli olması, anayasanın kısmi değişikliklerle bütünlüğünün bozulmuş olması, bazı maddelerin muğlak ve tartışma yaratıyor olması, günümüz ihtiyaçlarını tam olarak karşılamıyor olması cevaplarını vermişlerdir. Gençler özellikle, 1982 darbe Anayasası'nın Türkiye'nin güncel siyasi gündeminde kirlilik yarattığı ve değişmesi durumunda toplumu önceleyen bir ajandaya yer açılabileceğini düşünmektedirler. Katılımcılar, Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve Yargıtay arasındaki iletişimsizliğin temelinin darbeci anayasa olduğunu ve bu kurumlar arasında meydana gelen hukuki ihtilafların siyasi gündeme de yansıdığını belirtmişlerdir.

Anayasanın toplumsal sözleşme niteliği

"Türkiye'de yeni bir anayasaya neden ihtiyaç var?" temel sorusu altında gençlere "Sizce mevcut Anayasa toplumsal sözleşme niteliği taşımakta mıdır?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile mevcut Anayasa'nın Türkiye'nin toplumsal yapısı, tarihi ve kültürel değerleri ile ne kadar uyumlu olduğu, toplumu ne derece temsil ettiği, toplum tarafından benimsenip benimsenmediği hakkında gençlerin düşüncelerinin alınması amaçlanmıştır. Bu soru ile anayasayı toplumsal sözleşme olarak görüp görmedikleri, anayasanın yapım sürecinin bunda etkili olup olmadığı, toplumsal değerlerin kucaklanmasının toplumsal sözleşme niteliği ile ilgili olup olmadığı yönünde gençlerin bakış açıları ölçülmek istemiştir.

"Sizce mevcut Anayasa toplumsal sözleşme niteliği taşımakta mıdır?" sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu mevcut Anayasa'nın toplumsal sözleşme niteliği taşımadığı cevabını vermişlerdir. Gerekçe olarak; Anayasa'nın darbe ürünü olması, toplumu kucaklayacak bir dil ve ruhtan uzak olması, militarist nitelikli olması, halkın hak ve talepleri gözetilmeden hazırlanması, kutuplaştırıcı özellikler barındırması, yapım sürecine toplumun katılmamış olması, devlet ve halk arasındaki güç dengesinin sağlanamamış olması sıralanmaktadır. Katılımcılar, tartışma sürecinde, "toplumsal sözleşmeyi, toplumu oluşturan bireylerin

doğuştan sahip oldukları hak ve yetkilerinden bir kısmını düzen içinde yaşayabilmek ve kaostan uzak kalabilmek için serbest iradesiyle devlete devretmesi" olarak nitelendirmişlerdir. Bu nitelendirmeye ek olarak gençler; darbeciler tarafından siviller için hazırlanmış değil, ancak siviller tarafından siviller için hazırlanmış bir anayasanın toplumsal sözleşme niteliği taşıyabileceğini savunmuşlardır. Türkiye'nin anayasa tarihinde toplumsal katılım ve serbest müzakere ortamında yapılmış anayasa eksikliğine işaret eden gençler yeni anayasanın bu yönüyle bir ilk olabileceğini belirtmişlerdir.

Değerlendirme

Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı'nda gençlere ilk olarak "Türkiye'de yeni anayasaya neden ihtiyaç var?" sorusu sorulmuştur. Gençler bu soruyu üç alt başlıkta müzakere etmiştir. Yeni anayasa hangi ihtiyaçtan doğmakta, mevcut anayasa neden tartışılmakta ve anayasanın toplumsal sözleşme niteliğinin olup olmadığı gençler tarafından değerlendirilmiştir.

1982 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra ilk değişiklik 1987 yılında yapılmış, ancak kısmi değişliklerle ilerlemenin mümkün olmadığı 1990'lı yılların başından itibaren dile getirilerek yeni anayasa çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda 1991-1993 döneminde yeni anayasa çalışmaları yapılmış, öne çıkan temel ihtiyaç, mevcut anayasanın siyaset alanına dönük yasaklarının kaldırılması olarak gündeme gelmiştir. Yeni anayasa yapımı mümkün olmayınca 23.07.1995 tarihli kısmi bir anayasa değişikliği ile siyaset alanındaki yasaklar kaldırılmıştır. 2000-2001 yılları arasında AB uyum süreci ve temel haklar alanında yeni anayasa ihtiyacı ön plana çıkmış, ancak süreç bu yönde 03.10.2001 anayasa değişiklileri ile sonuçlanmıştır. 2007-2010 yıllarında yargı alanında mevcut anayasada değişiklik ihtiyacı gündeme gelmiş ve bu ihtiyaç 07.05.2010 tarihli anayasa değişiklikleri ile karşılanmıştır. Halkın katılımı ve müzakeresi ile sivil bir anayasa yapma girişimi 2011-2013 dönemi arasında gerçekleşmiş, ancak bu süreç 60 maddede uzlaşılsa da hükümet sistemi tartışmaları nedeniyle yeni anayasa başarılamamıştır. 2016-2017 arasındaki dönemde hükümet sistemi tartışmaları yeni anayasa ihtiyacı doğurmuş, ancak süreç 21.01.2017 tarihinde Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişi sağlayan kısmi anayasa değişikliği ile sonuçlanmıştır.

Türkiye'de 2021 yılından itibaren yeni anayasa tartışmaları tekrar başlamıştır. Siyasi partiler yeni anayasa tartışmalarında hükümet sistemi üzerinde durmaktadırlar. Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı'na katılan ve Türkiye'nin farklı il ve üniversitelerinden gelen gençlerin yeni anayasa ihtiyacına dönük görüşleri incelendiğinde görüldüğü gibi gençler hükümet sistemi tartışmasını gündeme getirmemektedirler. Gençler için temel ihtiyacın darbe anayasasından kurtulmak, toplumsal uzlaşma ile sivil bir anayasa yapmak ve çağın ihtiyaçlarını karşılayan modern bir anayasaya sahip olmak şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Gençlere göre mevcut anayasa darbe ürünü olduğundan ve toplumsal sözleşme niteliği taşımadığından sürekli tartışılmaktadır. Çalıştaya katılan gençlerin çoğunluğunun gündeminde Türkiye'de tekrar bir hükümet sistemi değişikliği olmadığı görülmektedir. Gençlerin üzerinde durduğu temel konu, anayasanın darbe ile anılmaması, toplumsal uzlaşmaya dayalı yapılması ve çağın gereklerine uygun bir içerikle hazırlanması yönündedir.

2. Yeni Anayasa Hangi Yöntemle Yapılmalı?

"Yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı?" temel sorusu başlığı altında gençlere "Yeni anayasa nasıl hazırlanmalı?" ve "Hangi yöntemle kabul edilmeli?" soruları yöneltilmiştir.

Yeni anayasa nasıl hazırlanmalı?

"Yeni anayasa nasıl hazırlanmalı?" sorusu ile gençlerin anayasa yapım sürecine dair görüş ve beklentilerini anlamak amaçlanmıştır. Bu soru ile gençlerin anayasanın hazırlanmasında nasıl bir süreç izlenmesi gerektiği yönünde ne düşündükleri, toplumun farklı katmanlarının katılımını ne derece önemli gördükleri, hazırlık sürecinde gözetilmesi gereken katılım, uzlaşma ve şeffaflık ilkelerine uyum hakkında ne düşündükleri ölçülmek istenmiştir.

Anayasa nasıl hazırlanmalı sorusuna katılımcı gençler, toplumun tüm kesimlerinin geniş bir katılımının sağlanması gerektiğini, temel konuların serbestçe müzakere edilebilmesini, özellikle sivil toplum örgütlerinin süreçte aktif rol almasının önemli olduğunu, basında ve sosyal medyada yeni anayasa tartışmalarına ilişkin zeminin oluşturulması gerektiğini, her meslek grubunun temsiline olanak sağlayan kurul ve platformlar oluşturularak farklı ve aykırı görüşlerin kendisini ifade edebilmesine olanak tanınması gerektiği yönünde cevaplar vermişlerdir.

Hangi yöntemle kabul edilmeli?

"Yeni anayasa hangi yöntemle kabul edilmeli?" sorusu ile gençlerin anayasa yapım yöntemine ilişkin tartışmalar hakkındaki görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Bu soru ile gençlerin yeni anayasanın kabul edilmesinde partilerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Cumhurbaşkanı'nın ve halkın rolü hakkında ne düşündükleri ölçülmek istenmiştir.

Anayasa hangi yöntemle kabul edilmeli sorusuna katılımcı gençlerin büyük çoğunluğu, uzlaşma, katılım, demokrasi ve şeffaflık ilkelerine uygun bir süreçle hazırlanan yeni anayasa taslağının olağan bir süreç içinde ve mevcut anayasa hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmesi ve halkın onayı ile yürürlüğe girmesi gerektiği yönünde cevaplar verdiği görülmektedir.

Değerlendirme

Türkiye'de yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı sorusu etrafında yürüyen temel tartışma, anayasanın kurucu meclis tarafından mı yoksa genel seçimle oluşmuş mevcut TBMM tarafından mı yapılması gerektiği yönündedir. Doktrinde kimi anayasa teorilerinden hareket eden bazı akademisyen ve siyasetçilerin olağan meclisin yeni bir anayasa yapamayacağı, anayasa yapımının hukuk dışı bir olay olduğunu, bunun için hukuk boşluğu doğuran darbe, savaş gibi bir halin meydana gelmesi gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. Buna karşın karşılaştırmalı anayasa örnekleri ve kendi tarihimizdeki 1924 Anayasası örneğinden hareket eden ve çoğunluk olan görüş sahiplerine göre, genel seçimle oluşan TBMM'nin anayasa değişikliği yöntemi içinde yeni bir anayasayı kabul edip, halkoylaması ile onaylandıktan sonra yeni anayasa olarak yürürlüğe koyması mümkündür. Nitekim Türkiye'de 2011-2013 tarihleri arasında yürütülen yeni anayasa çalışmaları ikinci görüş doğrultusunda başlatılmış ve partiler arası uzlaşma komisyonu kurarak kabul edilecek ortak önerinin TBMM'de görüşülüp kabul edildikten sonra halkoylaması ile yürürlüğe konulması yönünde sürecin yönetilmiş olduğu görülmektedir.

"Yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı?" sorusuna Türkiye'nin farklı yerlerinden katılımcı gençlerin verdiği cevaplara bakıldığında "kurucu meclis" tartışmasına hiç girilmediği, mevcut genel seçimle oluşan TBMM'nin yeni anayasayı kabul edebileceği ve mutlaka halkoylaması ile anayasanın onaylanarak

hukuki ve demokratik meşruiyetinin sağlaması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Gençlerin bu soru kapsamında verdiği cevaplarda önceliğin anayasanın hazırlık sürecine toplumun tüm kesimlerinin ve farklı fikirlerin en geniş şekilde temsiline olanak sağlanması, sürecin uzlaşma, katılım ve şeffaflık ilkelerine uygun yürütülmesi yönünde olduğu şeklindedir.

3. Yeni Anayasa Nasıl Olmalı?

"Yeni anayasa nasıl olmalı?" temel sorusu başlığı altında "Yeni anayasanın şekli özellikleri nasıl olmalı?", "Temel hak ve hürriyetler nasıl düzenlenmeli?", "Anayasanın dayandığı temel değerler ne olmalı?" ve "Gençlerin yeni anayasadan beklentilerinin neler olduğu?" soruları yöneltilmiştir.

Yeni anayasanın şekli özellikleri

"Yeni anayasanın şekli özellikleri nasıl olmalı?" sorusu ile anayasanın katı veya esnek, kazuistik veya çerçeve olma niteliği hakkında gençlerin düşüncelerinin alınması amaçlanmıştır. Bu soru ile gençlerin yeni anayasanın şekli özelliklerine dair beklentileri, anayasanın kolayca değiştirilebilmesinin avantajları ve dezavantajları, hangi konuların detay hangi konuların ilke düzeyinde yer alması gerektiği hakkındaki düşünceleri ölçülmek istenmiştir.

"Yeni anayasanın şekli özellikleri nasıl olmalı?" sorusuna katılımcı gençler anayasanın esneklik özelliğini "değiştirilebilir, geleceğe yönelik revize edilebilir" olarak tanımlamışlardır. Katılımcılar anayasanın esnekliği hakkında, değişmez maddelerin kapsamının sınırlı tutulması ve değişiklik yönteminin de aşırı zor olmaması gerektiği yönünde cevaplar vermişlerdir. Anayasanın esnekliğinin özellikle yeni hakların tanınması, kriz haline çözüm üretecek yöntemlere yer verilmesi, teknolojik gelişmelere ayak uydurulması bakımından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı gençler devletin şeklinin cumhuriyet olduğu ve cumhuriyetin nitelikleri, milli marş, resmi dil, bayrak gibi devlet sembolleri, milli egemenlik ve kuvvetler ayrılığı ilkeleri, insan

haklarının doğuştan ve insan onurundan kaynaklı olduğu konularında anayasanın katı olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anayasanın kazuistik veya çerçeve olma özelliği bakımından katılımcı gençlere söz konusu anayasanın ne kadar detay içermesi gerektiği sorulduğunda ise katılımcıların %81'i fazla detay içeren, %19'u ise az detay içeren formatta hazırlanması gerektiğini savunmuşlardır. Anayasanın fazla detay içermesinin gelecekte doğabilecek etnik, dil, din ve ırk temelli mağduriyetlerin önlenmesi için gerektiğini savunan gençler olduğu gibi anayasayı temel kurallar bütünü olarak kabul eden ve detayların kanun, tüzük, yönetmelik gibi diğer hukuk kaynakları ile desteklenerek yapılandırılması gerektiğini savunanları da mevcuttur.

Anayasanın dayandığı temel değerler

"Anayasanın dayandığı temel değerler nasıl olmalı?" sorusu ile gençlerin anayasanın başlangıç, genel esaslar, Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde mevcut Anayasa'nın dayandığı değerler alanı hakkında ne düşündüklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu soru ile gençlerin anayasanın başlangıç ve genel esaslar bölümünde yer alan temel ilke ve değerler hakkında ne düşündükleri, Atatürk milliyetçiliği, laiklik, Atatürk ilke ve inkılapları, vatandaşlık tanımı gibi değer ifade eden konulardaki bakış açıları, Türkiye için önemli gördüğü değerlerin neler olduğu, ideolojiler ve gelenekler hakkında ne düşündükleri ve bu değerlerin yeni anayasada nasıl yer alması gerektiğine dair görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır.

"Anayasanın dayandığı temel değerler nasıl olmalı?" sorusuna katılımcı gençler yeni anayasanın; milli değerlere bağlı, geleneksel hiyerarşik ve sosyolojik normlarımıza uygun, siyaset üstü olması gerektiğini, Türk örf ve adetlerine uygun olduğu gibi toplumun ortak değerlerine kıymet veren, tepeden inme olmayan, Atatürk ilke ve inkılaplarını esas alan, milli egemenliği merkeze koyan, insanı, doğayı, dili ve kültürü koruyan, sivil ve bağımsızlık merkezli olması gerektiğini belirtmişlerdir. Tüm masalardan toplanan verilere bakıldığında, bu ifade edişlerin neredeyse her masada farklı katılımcılar üzerinden kendini tekrarladığı görülmektedir.

Anayasal ilkeler bağlamında; kuvvetler ayrılığı, demokrasi, insan haklarına saygı, laiklik, sosyal ve hukuk devleti ilkelerini benimseyen, Anayasanın üstünlüğünü koruyan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi insan hakları sözleşmelerine iç hukukta öncelik veren, üst düzey atamalarda liyakat ilkesini gözeten ve normlar hiyerarşisini net bir şekilde belirleyen bir içerikte olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Darbe anayasalarına kıyasla yeni sivil anayasadan en büyük beklentilerinin kutuplaştırıcı değil birleştirici unsurlara yer vermesi gerektiğini dile getiren katılımcılar, bunun ancak sivil ortamlarda toplumun görüşü alınarak oluşturulacak yeni anayasa ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır.

Temel hak ve hürriyetler alanı

"Temel hak ve hürriyetler alanı nasıl düzenlenmeli?" sorusu ile gençlerin temel hak ve hürriyetlere ilişkin beklentilerinin neler olduğu, yeni anayasa kapsamında hangi hakların yer alması gerektiği yönündeki görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Bu soru ile katılımcı gençlerin temel hakların niteliği, sınıflandırılması, tanınması, sınırlandırılması, güvence ölçütleri ve korunması hakkında ne düşündükleri, bu konulardaki düzenlemelerin nasıl olması gerektiği yönündeki düşünceleri ölçülmek istenmiştir.

"Temel hak ve hürriyetler alanı nasıl düzenlenmeli?" sorusuna katılımcı gençler hakların kapsamına dönük olarak; ifade özgürlüğü, protesto özgürlüğü, masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkı, kişisel verilerin korunması, dijital mağduriyetin önlenmesi, özel hayatın gizliliği, engelli hakları, kadın hakları, seçme ve seçilebilme hakkı, fikri ve ideolojik çoğulculuğun korunması konularının yeni anayasada çok daha güçlü bir şekilde güvence altına alınması gerektiği yönünde cevaplar vermişlerdir. Mevcut Anayasa'ya göre yeni sivil anayasanın ifade ve düşünce özgürlüğüne karşı daha hassas olmasını isteyen katılımcılar, özellikle sosyal ağ platformları karşısında özel hayatın gizliliği ve mahremiyet hakkının korunması yönünde ek güvencelere yeni anayasada yer verilmesinin öneminden söz etmişlerdir.

Gençler sosyal ve ekonomik haklar alanında özellikle; konut edinebilme, staj yapma ve iş bulma, eğitimde fırsat eşitliği, sosyal aktivitelere ulaşabilme, insan onuruna yaraşır bir yaşam kalitesine sahip olabilme konularında beklentilerinden bahsetmişlerdir. Türkiye'de genç nüfusun fazla olmasının rekabeti artırdığı bu nedenle işe almada liyakat ve fırsat eşitliğinin önem taşıdığı, bu konularda yeni anayasada kurumsal ve hukuki tedbirlere dönük adımlar atılması gerektiği dile getirilmiştir. Gençlerin hassasiyet gösterdiği konular arasında; çevre, iklim ve hayvan haklarının bulunduğu görülmekte, hayvan hakları

söz konusu olduğunda sokak hayvanları sorunu ile kişilerin yaşam ve sağlığının korunması arasında adil bir denge gözetilerek gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği dile getirilmektedir.

Katılımcı gençler temel hak ve özgürlüklerin güvence sistemine dönük olarak; dezavantajlı grupları gözeten, eğitim hakkına önem ve öncelik veren, ifade özgürlüğünü temin eden, serbest ekonomiyi savunan, yapay zeka gibi teknolojik gelişmelerin doğurabileceği mağduriyetlere karşı toplumu koruyan, çevre ve hayvan hakları konusunda duyarlı olan, farklı yaşam tarzlarını hoşgörü ile karşılayan, kadın ve çocuk haklarını önceleyen bir içerikte yeni bir anayasanın olmasının altını çizmektedirler. 1982 Anayasası'nın özgürlük-güvenlik dengesinde güvenliği önceledi, bu anlayışın ürünü olarak hakların kağıt üzerinde kaldığını ve uygulama boyutunda önemli sorunların bulunduğunu belirtmektedirler. Katılımcılar yeni sivil anayasanın 1982 Anayasası'nın aksine temel haklar alanında daha kapsayıcı ve hoşgörülü olmasını temenni etmektedirler.

Gençlerin yeni anayasadan beklentisi

"Gençlerin yeni anayasadan beklentisi nedir?" sorusu ile gençlerin özel olarak yeni anayasadan somut beklentilerinin ne olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu soru ile mevcut Anayasa'da olmayan, yeni anayasada olmasını istedikleri konuların neler olduğu, özellikle hızla değişen sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gündeme getirdiği yapay zeka, büyük veri ve kişisel verilerin korunması gibi yeni hak ve sorumluluklar konusunda gençlerin bakış açıları ölçülmek istenmiştir.

"Gençlerin yeni anayasadan beklentisi nedir?" soruna katılımcı gençler; ekonomik durumu fark etmeksizin sağlıklı yaşama ve beslenmeye erişim (bu kapsamda tarım mahsulleri ve işlenmiş gıdalar için uygulanabilir kriterler), iş bulma, staj yapma ve kaliteli eğitime erişim konusunda fırsat eşitliği, taşınabilir ve taşınmaz mülk edinimi, haksız kazancın önlenmesi, öğrenim gören kişilerin hayat kalitesi (ikamet ettikleri yurtlar ve eğitim kurumlarına ulaşım), zararlı madde kullanımının engellenmesi, sosyal platformlardaki zorbalık, dışlanma ve ahlak kurallarına uymayan içeriklerin denetlenmesi hususlarında yeni anayasa ile daha güvenceli bir sistem kurulması gerektiği yönünde cevaplar vermişlerdir. Mülksüzleşme ve konut hakkı konularında, mülteci sorununa da değinen gençler, yeni anayasa ile sosyal devlet ilkesi kapsamında gençlere ekonomik güvencelerin verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı kapsamında katılımcı gençler; iklim değişikliği ve doğal afetler, doğanın korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi, uyuşturucu ve benzeri zararlı madde tüketimine gençlerin erişiminin kısıtlanması, bunu teşvik eden reklamların yasaklanması, insan hayatını güvence altına alan ulaşım ve yolların oluşturulması, pazarlanan ürünlerde besin değerlerinin kalitesinin arttırılması ve yaş fark etmeksizin spor olanaklarına erişimin sağlanması konularında devletin yükümlülüklerine ilişkin yeni anayasada düzenlemelere yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Gençlerin özellikle kentsel dönüşümün teşvik edilmesi, dış göçler ile oluşan mülteci sorununun çözülmesi (konaklama ve ulaşım) gibi konularda özel hassasiyet gösterdikleri görülmektedir. Katılımcı gençler, çevre ve iklim gibi küresel sorunların yalnızca hukuksal çerçevede ele alınmasının yeterli olmayacağını, devletin sürdürülebilir politikalarla bu konularda uluslararası işbirliğine de açık olması gerektiği üzerinde durmaktadırlar.

Dijitalleşen dünya özelinde, yapay zeka ve teknolojik gelişmeler sonucunda kişisel verilerin korunması ve mahremiyetin ihlalinin önlenmesi, otonom (sürücüsüz) araçların kullanımına dair etik ve uygulanabilir tedbirlerin alınması ve beyin göçünün tersine çevrilmesi konularında anayasada güvencelere yer verilmesi vurgulanmaktadır. Katılımcı gençler, teknolojik gelişmeler sonucunda doğabilecek mağduriyetlerin sadece kişisel verilerin korunması özelinde olmadığını ifade etmektedirler. Özellikle yaygınlaşan sosyal ağ platformlarında üretilen içeriklerin Türk milletinin kültürel ve manevi değerlerine zarar verecek boyuta geldiğini belirtmektedirler. Gençlerin ve çocukların bu zararlı içeriklere dönük korunması bakımından devletin pozitif yükümlülüklerine yeni anayasada vurgu yapılması istenmektedir.

Değerlendirme

“Yeni anayasa nasıl olmalı?” sorusu başlığı altında yeni anayasanın şekli ve maddi özelliklerine yönelik gençlerin görüşleri alınmıştır. Günümüzde anayasalar üç konuyu düzenlemektedir. Devletin temel ilkeleri, temel hak ve hürriyetler ve devletin temel organları anayasalarda yer alan temel konulardır. Günümüz anayasalarının çoğunda bir başlangıç bulunmakta ve başlangıç bölümleri anayasanın dayandığı temel değerlere yer vermektedir. Bunlar; milli, dini, tarihi, kültürel ve ideolojik değerler olabilmektedir. Anayasaların genel esaslar bölümünde devletin dayandığı temel ilkeler yer almaktadır. Liberal bir anayasa için kuvvetler ayrılığı, insan haklarına saygı, demokrasi ve hukuk devleti olmazsa olmak ilkeler kabul edilmektedir. Temel haklar alanında hakların insan doğasından kaynaklandığı, evrensel, vazgeçilmez, devredilmez ve bir bütün olduğu vurgulanırken, hakların sınırlanmasında temel güvencelere yer verilmekte ve bireysel başvuru gibi koruma mekanizmaları düzenlenmektedir. Devletin temel organları arasında kuvvetler ayrılığı ile denge ve denetim sistemi esas kabul edilmektedir. Siyasi organların oluşumunda temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleri önemli görülmektedir. Yargı organı bakımından tarafsızlık ve bağımsızlık esas unsurları oluşturmaktadır.

Yeni anayasa nasıl olmalı sorusu ile bağlantılı olarak yeni anayasanın şekli özellikleri hakkında gençlerin görüşleri alınmıştır. Gençler yeni anayasanın değerleri koruma yönüyle katı olma özelliğini sürdürmesi, ancak güncel gelişmelere, ekonomik hayata ve yeni ihtiyaçlara cevap verebilme bakımından esnek olması gerektiğini dile getirmektedirler. Katılımcı gençlerin anayasanın şekli ve sistematiğine dönük görüşleri, genelde yeni anayasa kapsamında toplumun geniş kesimleri tarafından dile getirilen görüşlerle örtüşmektedir.

Temel hak ve hürriyetler alanının nasıl düzenlenmesi gerektiği yönündeki soruya gençler uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile uyumlu bir içeriğin önemini vurgularken, klasik hak kuşaklarında yer alan haklar dışında, çevrenin korunması, yapay zeka, sosyal medya, kişisel verilerin korunması, e-ticaret gibi yeni hak alanlarında güvenceler getirilmesine vurgu yapmaktadırlar. Birey-devlet ve özgürlük-güvenlik dengesinde bireyi ve özgürlüğü önceleyen bir yaklaşımla hareket edilmesi gereği üzerinde durmaktadırlar.

Anayasanın dayandığı temel değerler nasıl olmalı sorusu kapsamında gençlerin liberal anayasal ilkelerden uzaklaşılmaması yönünde temayüllerinin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kuvvetler ayrılığı, insan haklarına saygı, serbest piyasa ekonomisi, çoğulcu demokratik düzenin korunması yönünde görüş belirtmektedirler. Türkiye Cumhuriyeti’nin devlet şekli ve nitelikleri konusunda büyük çoğunluğun mutabakat içinde olduğu görülmektedir. Temel değerler konusunda gençler özellikle toplumsal uzlaşmayı güçlendirecek, milli mutabakatı sağlayacak, hoşgörü iklimine katkı sunacak bir içeriğe öncelik vermektedirler.

Gençlerin yeni anayasadan beklentisi nedir sorusuna dönük olarak katılımcı gençlerin ekonomik kaygılarının yüksek olduğu, özel mülk edinme, eğitim hakkından yararlanma, iş bulma, sağlık ve huzurlu bir ortamda yaşamaya dönük beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yeni ve sivil bir anayasa ile oluşturulacak yeni siyasi iklimin buna katkı sunacağı yönünde gençlerin beklentisi olduğu anlaşılmaktadır. Gençler özellikle dijitalleşme çağında teknolojik gelişmelerin dışında kalınmaması, bu konuda gençlerin önünün açılması, olumsuz etkilerine karşı gençlerin korunması gerektiğini ifade etmektedirler.

Anayasam...
inancıma ters
düşmemelidir!
Siyasi değil

SONUÇ

Bu rapor, Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 25 Mayıs 2024 tarihinde Demokrasi ve Özgürlükler Adası'nda gerçekleştirilen Sivil Anayasa Gençlik Çalıştayı'nın sonuçlarını özetlemektedir. Çalıştayda, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yüzyılında gençlerin sivil anayasa yapım sürecine katılımını artırmak ve bu konuda gençlerin görüşlerini almak amaçlanmıştır. Etkinliğe, Türkiye'nin farklı illerinden seçilen 18-29 yaş aralığındaki 300 genç ve çeşitli uzmanlar katılmıştır.

Çalıştayda, Türkiye'nin anayasa yapım sürecine gençlerin aktif katılımını teşvik etmek amacıyla panel, sunumlar ve yuvarlak masa çalışması düzenlenmiştir. Katılımcı gençlere anayasa hukuku ve anayasa yapım süreçleri hakkında uzman akademisyenler tarafından eğitimler verilmiş, eğitim aldıkları konular üzerine yapılan yuvarlak masa toplantılarında gençler yeni anayasa yapım sürecine dair fikirlerini paylaşmışlardır.

Yuvarlak masa toplantılarında çalışma gruplarına yeni ve sivil bir anayasa hakkında üç temel başlıkta çeşitli sorular sorulmuştur. Gençlere sorulan; "Yeni anayasaya neden ihtiyaç var", "Yeni anayasa hangi yöntemle yapılmalı?" ve "Yeni anayasa nasıl olmalı?" temel soruları kapsamında gençlerin verdiği cevaplar birlikte değerlendirildiğinde gençlerin yeni anayasaya ilişkin görüş ve önerileri şu şekilde özetlenebilir:

1. Bir darbe ve vesayet ürünü olan 1982 Anayasası'ndan kurtulmak ve darbelerle anılmayan yeni bir anayasa yapmak,

2. Toplumun geniş kesimlerinin katılımı ve uzlaşmaya dayalı yeni anayasa yaparak, anayasa tartışmalarını ülkenin gündeminden çıkarmak,

3. Darbeler ve dayatmalarla değil toplumsal uzlaşma ile yeni bir anayasa kabul ederek anayasanın toplumsal sözleşme niteliğini artırmak,

4. Yeni anayasanın kurucu meclis tarafından değil, siyasi partilerin öncülüğünde toplumun geniş kesimlerinin katılımı ile hazırlanacak taslak metnin, TBMM'de kabul edilmesi ve halkoyuyla onaylanması yöntemi ile yapılması,

5. Yeni anayasanın temel ilkelerin korunmasında katı, günün ihtiyaçlarına cevap verecek hükümler bakımından esnek olması,

6. Yeni anayasanın Türk milletinin ortak değerlerini kucaklaması, çağdaş demokratik bir devletin niteliklerine sahip olması,

7. Yeni anayasanın temel hak ve hürriyetler alanında insan onurunu öncelemesi, yasakçı bir dilden kurtulması, insan hakları sözleşmeleri ile uyumlu olması ve içinde yaşadığımız çağın gereklerine dönük yeni haklara yer vermesi,

8. Yeni anayasa ile sağlanacak uzlaşma ve güven ortamı sayesinde gençlerin gelecek kaygılarını giderecek bir ekonomik ortamın oluşması,

9. Dijitalleşme, yapay zeka, sosyal medya, e-ticaret gibi yeni alanlarda artan fırsatlar ve tehditlere dönük gençlere ilişkin anayasal güvencelere yer verilmesi,

10. Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci yüzyılına girerken darbeler ve vesayetle anılan anayasa tartışmalarından kurtularak yeni yüzyılda gençlerin önünü açacak, toplumsal uzlaşmaya katkı sunacak, uluslararası alanda ülkemize itibar kazandıracak bir yeni anayasa sürecinde gençlerin aktif rol alması,

Gençlerin yeni anayasaya ilişkin görüşleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yeni anayasa ihtiyacının içeriğe dönük belli bir konuya odaklanmadığı, daha çok "darbelerle anılmayan sivil bir anayasa" noktasında toplandığı görülmektedir. Bu nedenle gençlerin gündeminde hükümet sistemi ve kurucu meclis tartışmaları, olağan meclisin yeni anayasa yapıp yapamayacağı, değişmez maddelerin değişip değişmeyeceği gibi teorik tartışmalar yer almamaktadır. Türkiye'nin ikinci yüzyılına girerken toplumsal uzlaşma, katılım ve şeffaflık ilkelerine uygun yeni bir sivil anayasa yapılması yönünde gençlerin istekli olduğu ve süreçlerde aktif olarak yer almak istediği anlaşılmaktadır.

T.C. GENÇLİK VE
SPOR BAKANLIĞI

GENÇLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ